

Politechnika Łódzka

Biblioteka

Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej

ZASADY SPORZĄDZANIA PRZYPISÓW I BIBLIOGRAFII

OBOWIĄZUJĄCE

W WYDAWNICTWIE POLITECHNIKI ŁÓDZKIEJ

CYTATOWANIE W PRACY NAUKOWEJ

SYSTEM OKSFORDZKI

SYSTEM HARWARDZKI

SYSTEM NUMERYCZNY VANCOUVER

CYTOWANIE W PRACY NAUKOWEJ	3
1.1. Zasady tworzenia przypisów	3
1.2. Zasady tworzenia bibliografii	5
1.3. Adresy bibliograficzne publikacji obcojęzycznych	6
System oksfordzki (Oxford referencing system)	7
Struktura przypisów i bibliografii w systemie oksfordzkim	8
System harwardzki / APA (Harvard referencing system)	11
Struktura przypisów i bibliografii w systemie harwardzkim	13
System Vancouver (numeryczny)	16
Struktura przypisów i bibliografii w systemie Vancouver	16
Struktura opisów bibliograficznych dla różnych źródeł	18
Prace nieopublikowane	18
Normy	18
Mapy	18
Materiały ikonograficzne	19
Definicja z encyklopedii/słownika	19
Opis patentowy	19
Akty prawne	20

CYTOWANIE W PRACY NAUKOWEJ

Cytowanie w pracy naukowej jest pojęciem bardzo szerokim – dotyczy zarówno wiernego i dosłownego przytoczenia cudzych słów, jak i przeformułowanych poglądów, opinii i teorii z przytaczanych źródeł. Z punktu widzenia pracy dyplomowej cytata jest obcym tekstem w tekście pracy, ale dopuszczalnym, gdy:

- nie da się wyrazić cudzych myśli lub poglądów bez ryzyka ich zdeformowania,
- jakaś myśl została wyrażona na tyle trafnie, że autor pracy nie chce tego zmieniać,
- autor chce w pracy polemizować z określoną myślą autora z przytoczonego źródła.

1.1. Zasady tworzenia przypisów

Cytat musi być wyraźnie zasygnalizowany – ujęty w cudzysłów, napisany mniejszą czcionką lub kursywą, ujęty w oddzielnym akapicie – aby czytający mógł bez problemu odróżnić treści cytowane od tekstu pracy. Cytowanie jest też sygnalizowane przez odnośniki – w stylu tradycyjnym najczęściej w formie odnośników cyfrowych zapisanych w indeksie górnym (tj. 1, 2) lub przy pomocy innych znaków (np. *). W innych stylach cytowań stosowane są odpowiednio uzupełnione nawiasy okrągłe lub kwadratowe.

Za formę cytowania wprost uznaje się tekst o objętości do (zwyczajowo) 500 słów w pracach niepublikowanych i 200 słów w pracach publikowanych, przytoczony w tekście pracy w dosłownym brzmieniu⁸⁴. Krótsze cytaty (do 40 wyrazów) zapisywane są w toku tekstu głównego, wewnątrz akapitu, wyróżnione cudzysłowami. Natomiast jeśli dosłowna wypowiedź (tj. cytata wprost) przekracza 40 słów, trzeba zastosować inny zabieg. Należy mianowicie zapisać go w oddzielnym akapicie, z odstępami od góry i od dołu (interlinią), z zastosowaniem czcionki mniejszej o 1 punkt od tekstu głównego, na węższych marginesach z obu stron.

Oto najważniejsze wytyczne dotyczące cytatów:

- przy każdym zacytowaniu cudzych słów (dosłownego przytoczenia fragmentu tekstu) lub powołania się na czyjeś słowa (poprzez parafrazowanie lub poddanie analizie) musi pojawić się przypis bibliograficzny podający źródło,
- cytata ma uzupełniać, nie zastępować wywody autora,
- czasem warto zamiast cytatu umieścić streszczenie – zwłaszcza w przypadku dłuższych, cytowanych fragmentów oraz gdy nie ma niebezpieczeństwa zmiany sensu wypowiedzi lub błędnej interpretacji,
- źródłem cytatu mogą być książki, artykuły, strony internetowe, normy, akty prawne i in.,
- krótsze cytaty powinny być wyróżnione w tekście jedynie cudzysłowami (oraz oczywiście przypisem),
- ani w przypadku cytatów w tekście głównym, ani cytatów wyodrębnionych, nie powinno stosować się kursywy,
- wszelkie ingerencje w tekst cytatu umieszczane są w nawiasach kwadratowych: dopowiedzenia redakcyjne w cytacie umieszczane są w nawiasie kwadratowym

- i pisane pismem prostym [dop. autora], zaś pominięte fragmenty – nawiasem kwadratowym i wielokropkiem [...],
- przy cytowaniu poezji lub utworów dramatycznych należy zachować oryginalny układ graficzny, natomiast przy cytowaniu tekstów prozatorskich i prac naukowych pozostawić wcięcia akapitowe i zastosowane wyróżnienia,
 - słowa w cytacie, które czytający mógłby uznać za błąd ortograficzny lub drukarski – ale które są zgodne z cytowanym dziełem – powinny zostać zaakcentowane słowem *sic!* w nawiasie okrągłym (*sic!*),
 - należy unikać cytowania cytatów (tzw. cytowania piętrowego), tj. traktowania jako źródeł prac wtórnych, cytujących starsze publikacje,
 - jeśli jednak jest taka konieczność i cytowanie cytatu jest niezbędne, wtedy należy zwrócić uwagę na poprawność (i kolejność) zapisu. Występuje tu bowiem pośrednie powołanie się na źródło - autor pracy podaje najpierw źródło pierwotne cytatu, a następnie wyrażenie „za” i powołuje się na źródło wtórne, na przykład: „Jak podaje Andrzejewski (2013, za Smithem 1920), taki wniosek wynika z badań (...)”.
 - należy unikać eklektyzmu, czyli zestawiania wielozdaniowych, nie powiązanych ze sobą w należyty sposób cytatów,
 - pomiędzy cytatami powinny znaleźć się wywody dyplomanta – niedopuszczalne jest, by kolejny cudzysłów następował bezpośrednio po poprzednim,
 - trzeba dbać również o rzetelność naukową pracy i nie pomijać w niej prac, w których są poglądy sprzeczne ze stawianą tezą. To tak zwane cytowanie obiektywne,
 - przy cytowaniu kilku prac trzeba zachować albo kolejność alfabetyczną, albo chronologiczną.

W publikacjach naukowych stosuje się różnorodne sposoby odsyłania do literatury (co rzutuje na sposób sporządzania bibliografii). Dotyczy to zarówno metody przekazywania informacji (numeryczna lub alfabetyczna), jak i szczegółów wykonawczych (rodzaj czcionki, znaki interpunkcyjne, itd.). Autor może wybrać jedną z trzech metod sporządzania przypisów (przypisy u dołu strony, przypisy harwardzkie i przypisy Vancouver). Wybór jednej z nich wpływa na sposób ułożenia bibliografii i odbiór tekstu, dlatego istotne jest, by konsekwentnie stosować wybraną metodę w całej pracy.

- 1) Metoda umieszczania przypisów u dołu strony (system tradycyjny, oksfordzki) – przypisy umieszczane są u dołu strony i oddzielane od tekstu właściwego linią ciągłą. Przypisy mogą być również zamieszczone na końcu rozdziału lub pracy.
- 2) Metoda powiązania przypisów z powołaniami w tekście (metoda podawania pierwszego elementu i daty, system harwardzki) – metoda ta wykorzystuje tzw. powołanie, czyli krótką formę przypisu, umieszczoną w obrębie głównego tekstu w nawiasach, w których umieszczane jest nazwisko autora i rok wydania, np. (Turkle, 2001), ewentualnie strony, jeśli zamieszczamy cytat, np. (Turkle, 2001, s. 134). Jeśli nazwisko pojawia się jako naturalny element tekstu, to w nawiasach okrągłych pisany jest tylko rok, ewentualnie strony, np. (2001, s. 134)
- 3) Metoda numerowania przypisów (system Vancouver) – numery umieszczone w tekście w nawiasach odsyłają do dokumentów w kolejności ich cytowania po raz pierwszy. Następne powołania tego samego dokumentu otrzymują ten sam numer, co pierwsze powołanie. Jeśli powołujemy poszczególne części

dokumentu, można podawać numery stronic po numerach pozycji. Wykazy przypisów ułożone są w kolejności cytowania.

Przypisy redagowane są dla różnych jednostek (dokumentów) według odmiennych zasad. W wyborze stylu cytowania i formie wstawiania przypisów najważniejsza jest konsekwencja. Raz wybrany styl i sposób wstawiania odwołań muszą być stosowane w całym tekście.

1.2. Zasady tworzenia bibliografii

- Bibliografia powinna zawierać wykaz wyłącznie tych publikacji, na które autor powołuje się w tekście pracy. Nie należy umieszczać w bibliografii publikacji przywoływanych za innym autorem.
- Bibliografia musi zawierać dane bibliograficzne wszystkich publikacji cytowanych, a każdy rekord musi być na tyle kompletny, aby czytelnik mógł dotrzeć do cytowanej pozycji.
- Nie należy podawać adresów bibliograficznych publikacji, na które nie ma powołań w tekście i przypisach (wyjątek stanowią podręczniki i skrypty).
- Wolno umieszczać w spisie literatury tylko te publikacje, które są znane autorowi i zostały przez niego wykorzystane w konkretnej publikacji.
- Bibliografia umieszczana jest na końcu pracy w przypadku publikacji jednego autora, natomiast w przypadku pracy zbiorowej (wieloautorskiej) na końcu każdego rozdziału.
- Powołania bibliograficzne w pracach zbiorowych muszą być ujednoczone pod względem stylu ich opisu. Wszystkie adresy bibliograficzne zapisywane powinny być konsekwentnie według jednego z wybranych stylów. Konieczne jest zachowanie zgodności powołań w tekście z bibliografią.
- Wszystkie dodatkowe komponenty rekordu bibliograficznego powinny być używane konsekwentnie, według tych samych operatorów, np. [w:], online, '...' cudzysłów pojedynczy definicyjny, "..." – cudzysłów podwójny.
- Między poszczególnymi danymi bibliograficznymi w ramach jednej pozycji stosowane powinny być przecinki, a na końcu każdej pozycji bibliograficznej – kropka. Nie powinno stosować się wytluszczeń ani innych wyróżnień.
- Uszeregowanie alfabetyczne zawsze zaczyna się od nazwiska autora dzieła (w przypadku kilku autorów od pierwszego autora).
- Nie trzeba stosować numeracji pozycji bibliograficznych przy alfabetycznym układzie bibliografii.
- Częstki obcojęzycznych nazwisk autorów pisane małą literą (d', de, du, von, van...) umieszcza się po inicjałach imion. Jeśli jednak te same części nazwisk funkcjonują pisane wielką literą, uwzględnia się je przy ustalaniu kolejności alfabetycznej i zapisuje na początku (np. De Long).

- Bibliografia załącznikowa może pełnić rolę przypisów w przypadku stosowania systemów „autor-rok” lub „autor-numer”. W tym modelu odwołań kolejność pozycji w bibliografii wynika z kolejności pojawiania się danego cytowania w tekście (system numeryczny).
- W bibliografii pierwsze jest zawsze nazwisko, w przypisie pierwszy jest inicjał imienia.
- Jeśli zamieszczone w bibliografii czasopismo zawiera numer DOI (*Digital Object Identifier*), należy podać go na końcu zapisu bibliograficznego.
- Nie stosuje się oznaczenia „ss.” dla zakresu stron – zapis ten uznawany jest za przestarzały. Wystarczy skrót „s.”.

1.3. Adresy bibliograficzne publikacji obcojęzycznych

W opisach bibliograficznych stosuje się zasady i skróty właściwe dla danego języka, na przykład np. ed., eds., vol. w języku angielskim oraz Bd., Bde., T., H. w języku niemieckim. Niezależnie od tej zasady w dokumentach niesamoistnych wydawniczo przyimek „w” poprzedzający tytuł książki oraz skrót „s.” na oznaczenie liczby stron **zawsze zapisuje się w języku publikacji**. Oznacza to, że w książkach wydawanych w języku polskim zamiast „in” lub „p.” stosować należy skróty w: lub s., np.:

Gärdenfors P., *Cooperation and the Evolution of Symbolic Communication*, [w:] Oller D.K., Griebel U. (eds.), *Evolution of Communication Systems*, Cambridge University Press, Cambridge 2004, s. 237-256.

- Jeśli praca jest w języku angielskim, a autor powołuje się na pozycje w języku polskim, wówczas „w” zastępowane jest „in”, zaś „s.” skrótem „p.” lub „pp.”.
- Skrót strony – przy podawaniu zakresu stron akceptowane są dwa zapisy: albo jedno „p” (p. 10-16), albo podwojona litera „p” w skrócie (pp. 10-16). Przyjęty zapis należy konsekwentnie stosować jednolicie w całej pracy.
- Po skrótach p. (page)/pp. (pages) zawsze występuje spacja.
- Między podwójnymi inicjałami imion nie ma spacji.
- Anglojęzyczne tytuły artykułów, periodyków i książek zapisywane są wielkimi literami oprócz spójników, przedimków itp.
- W zapisie tytułów czasopism stosujemy cudzysłów górny (tzw. angielski podwójny).

System oksfordzki (Oxford referencing system)

System tradycyjny, opierający się na przypisach dolnych – zalecany dla prac zawierających dużo cytatów, odniesień i źródeł, a także komentarzy (przypis opisowy), które korespondują z tekstem głównym.

W tekście tym wstawia się odsyłacz cyfrowy (wstawienia – przypis dolny), a u dołu strony podaje się pełny adres bibliograficzny przywoływanej publikacji (autor, tytuł, wydawnictwo, miejsce i rok wydania oraz numer strony).

Odwołanie w tekście:

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea commodo consequat¹.

Duis aute irure dolor in reprehenderit in voluptate velit esse cillum dolore eu fugiat nulla pariatur. Excepteur sint occaecat cupidatat non proident, sunt in culpa qui officia deserunt mollit anim id est laborum.

Przypis pod tekstem:

¹ J. Kowalski, Tytuł książki, Miejsce wydania, data wydania, strona.

Zasady ogólne:

- przypisy należy umieszczać na końcu (u dołu) strony (pod tekstem), nie na końcu pracy/rozdziału.
- w pracy zbiorowej (zbiór artykułów różnych autorów) należy stosować numerowanie przypisów w obrębie każdego artykułu;
- w pracy jednego autora należy stosować numerowanie przypisów w obrębie całej książki (nie w obrębie każdego rozdziału)

W tym systemie dopuszczalne jest stosowanie zwrotów łacińskich, np. *ibidem* (tamże), *op. cit.* (dzieło cytowane), *idem* (tegoż), *eadem* (teżże).

Ibidem, pisane prostą czcionką, odnosi się wyłącznie do adresu bibliograficznego w przypisie bezpośrednio poprzedzającym. Jeśli np. w przypisie nr 5 jest pełne odwołanie do pozycji bibliograficznej i przypis 6 też jest odwołaniem do tej pozycji. Dodatkowo mogą pojawić się inne niż w przypisie 5 numery stron, jeśli cytat/odsyłacz dotyczy innego miejsca w tekście, np.

5 W. Kmiec, *Zamki warowne w Polsce*, PIW, Warszawa 2017, s. 112-113.

6. *Ibidem*.

7. Ibidem, s. 213-244.

Określenie op. cit. to uzupełnienie przypisu z dzieła już cytowanego, np.

A. Słomka, *Podstawy konstrukcji...*, op. cit., s. 22-25.

Określenia idem/eadem stosowane są wówczas, gdy np. cytowany jest rozdział z pracy autora (idem) lub autorki (eadem), np.

J. Wawrzecki, *Zarys projektowania manipulatorów i robotów*, [w:] idem, *Teoria manipulatorów*, Politechnika Łódzka, Łódź 2007, s. 239-274.

K. Janicka, *Rozwój domów towarowych w aspekcie historycznym*, [w:] eadem, *Architektura domów towarowych a geneza wizualnej promocji na przykładach realizacji niemieckich*, Monografie Politechniki Łódzkiej, Politechnika Łódzka – Tubądzin, Wydawnictwo PŁ, Łódź, s. 15-71.

Struktura przypisów i bibliografii w systemie oksfordzkim

- Książka:

Przypis	Bibliografia
inicjał imienia, nazwisko autora, <i>tytuł wyróżniony kursywą</i> , pełna nazwa wydawnictwa, miejsce wydania (miasto) rok wydania, numer(y) stron(y).	nazwisko autora, inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej po każdym jest kropka (brak spacji), tytuł pisany kursywą, pełna nazwa wydawnictwa, miejsce i rok wydania.
M.J., Spendolini, <i>The benchmarking book</i> , AMACOM, New York 1992, s. 123-124. P. Ślęzak, <i>Umowy w zakresie współczesnych sztuk wizualnych</i> , Wolters Kluwer Business, Warszawa 2012, s. 130.	Spendolini M.J., <i>The benchmarking book</i> , Amacom, New York 1992. Ślęzak P., <i>Umowy w zakresie współczesnych sztuk wizualnych</i> , Wolters Kluwer Business, Warszawa 2012.

Uwaga: Każda z części składowych przypisu oddzielona jest przecinkami, z wyjątkiem miejsca i roku wydania.

- Książka pod redakcją:

Przypis	Bibliografia
inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej, po każdym jest kropka (brak spacji), nazwisko autora, tytuł pracy zbiorowej pisany kursywą, nazwa wydawnictwa, miejsce wydania, rok wydania,	nazwisko autora, inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej, po każdym jest kropka (brak spacji), tytuł pracy zbiorowej pisany kursywą, nazwa wydawnictwa, miejsce wydania, rok wydania

strona.	
B. Galińska (red.), <i>Współczesne aspekty zarządzania logistyką</i> , Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2019, s. 56.	Galińska B. (red.), <i>Współczesne aspekty zarządzania logistyką</i> , Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2019.
M.C. Tuman (ed.), <i>Literacy Online. The Promise (and Peril) of Reading and Writing with Computers</i> , University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1992, s. 98.	Tuman M.C. (ed.), <i>Literacy Online. The Promise (and Peril) of Reading and Writing with Computers</i> , University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1992.

- **Artykuł w czasopiśmie**

Przypis	Bibliografia
inicjał imienia, nazwisko autora, tytuł wyróżniony kursywą, pełna nazwa czasopisma lub innego wydawnictwa ciągłego ujęta w cudzysłów rok wydania, numer rocznika, tom, zeszyt, numer w roku, strony.	nazwisko autora, inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej po każdym jest kropka (brak spacji), tytuł pisany kursywą, tytuł czasopisma wzięty w cudzysłów i rok wydania, numer czasopisma, strony (zakres).
R. Kusiak-Winter, <i>Uwagi o zasadach przystępowania jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych</i> , „Przegląd Prawa i Administracji” 2003, nr 53, s. 65.	Kusiak-Winter R., <i>Uwagi o zasadach przystępowania jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych</i> , „Przegląd Prawa i Administracji” 2003, nr 53, s. 65.
E.M. Shehab, H.S. Abdalla, <i>Manufacturing cost modelling for concurrent product development</i> , “Robotics and Computer-Integrated Manufacturing” 2001, vol. 17, nr 4, s. 350.	Shehab E.M., Abdalla H.S., <i>Manufacturing cost modelling for concurrent product development</i> , “Robotics and Computer-Integrated Manufacturing” 2001, vol. 17, nr 4, s. 341-353.

Uwaga: Anglojęzyczne tytuły artykułów, periodyków i książek zapisywane są wielkimi literami oprócz spójników, przedimków itp. W zapisie tytułów czasopism stosujemy cudzysłów górny (tzw. angielski podwójny).

- **Dla publikacji zawartej w pracy zbiorowej**

Przypis	Bibliografia
inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej, po każdym jest kropka (brak spacji), nazwisko autora, tytuł artykułu/rozdziału pisany kursywą, [w:] nazwisko/nazwiska i inicjał/inicjały redaktorów, tytuł pracy zbiorowej pisany kursywą, nazwa wydawnictwa, miejsce i rok wydania, strony.	nazwisko autora, inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej, po każdym jest kropka (brak spacji), tytuł artykułu/rozdziału pisany kursywą, [w:] nazwisko/nazwiska i inicjał/inicjały redaktorów, tytuł pracy zbiorowej pisany kursywą, nazwa wydawnictwa, miejsce i rok wydania, strony (pełny zakres stron dla całego artykułu).
M. Wielgosz, <i>Sztuczna inteligencja w transporcie</i> , [w:] Galińska B. (red.), <i>Współczesne aspekty zarządzania logistyką</i> ,	Wielgosz M., <i>Sztuczna inteligencja w transporcie</i> , [w:] B. Galińska (red.), <i>Współczesne aspekty zarządzania logistyką</i> ,

Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2019, s. 69. R. Roy, <i>Cost engineering: why, what and how?</i> , [w:] Roy R., Kerr C. (eds.), <i>Decision Engineering Report</i> , Series 9, Cranfield University, United Kingdom 2003, s. 13.	Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2019, s. 69-78. Bar-Eli A., <i>On (New) Ruins Reconciliation Capacity</i> , [w:] Kępczyńska-Walczak A. (ed.), <i>Envisioning Architecture: Image, Perception And Communication of Heritage</i> , Łódź University of Technology, Łódź 2015, s. 142-151.

• **Źródła internetowe:**

Przypis	Bibliografia
I. Nazwisko, Tytuł tekstu, adres strony internetowej [dostęp: DD.MM.ROK].	Nazwisko I., Tytuł tekstu, adres strony internetowej [dostęp: DD.MM.ROK].
M. Nytko, Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako stymulanta rozwoju gospodarczego Polski, http://nytko.eu/publikacje/17_bezposrednie_inwestycje_zagraniczne_jako_stymulanta_rozwoju_gospodarczego_polski.pdf [dostęp: 14.04.2020].	Nytko M., Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako stymulanta rozwoju gospodarczego Polski, http://nytko.eu/publikacje/17_bezposrednie_inwestycje_zagraniczne_jako_stymulanta_rozwoju_gospodarczego_polski.pdf [dostęp: 14.04.2020].
Tytuł lub instytucja sprawcza, Tytuł tekstu, adres strony internetowej [dostęp: DD.MM.ROK].	Tytuł lub instytucja sprawcza, Tytuł tekstu, adres strony internetowej [dostęp: DD.MM.ROK].
Komitety Wyborcze, Państwowa Komisja Wyborcza, http://wybory2011.pkw.gov.pl/kom/pl/komitety.html [dostęp: 11.05.2012].	Komitety Wyborcze, Państwowa Komisja Wyborcza, http://wybory2011.pkw.gov.pl/kom/pl/komitety.html [dostęp: 11.05.2012].

Uwaga:

Adresy stron internetowych powinny być pisane być antykwą, bez hiperłączy; do każdego adresu powinna być podana data dostępu w nawiasie okrągłym, np. www.folklore.ee/ebaas (dostęp: 10.04.2016). Należy zamieszczać pełen link do źródła, nie tylko ogólny adres strony internetowej (autor i/lub tytuł, pełny link, data dostępu).

Należy zamieszczać pełen link do źródła, nie tylko ogólny adres strony internetowej.

Na końcu przypisu stawiamy kropkę, chyba że przypis kończy się linkiem – wówczas kropki nie stawiamy.

System harwardzki / APA (*Harvard referencing system*)

Zwany potocznie „autor-data-strona”, to sposób cytowania źródeł bezpośrednio w treści akapitu przez umieszczenie w nawiasie skrótowego wskazania do cytowanej publikacji przez wskazanie **nazwiska autora, roku publikacji oraz numeru strony**. Informacja ta podawana jest w tekście głównym w nawiasie półokrągłym lub kwadratowym poprzez umieszczenie nazwiska autora (lub skrótu tytułu w przypadku prac zbiorowych), daty wydania oraz numeru strony.

Odwołanie w tekście:

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea commodo consequat (Kowalski, 2010, s. 1).

Duis aute irure dolor in reprehenderit in voluptate velit esse cillum dolore eu fugiat nulla pariatur (Andrzejewski, 2016, s. 10). Excepteur sint occaecat cupidatat non proident, sunt in culpa qui officia deserunt mollit anim id est laborum.

Zapis w bibliografii załącznikowej:

[1] Andrzejewski, A. (2016), Tytuł książki, Wydawnictwo, Miejsce wydania.
[2] Kowalski, K. (2010), Tytuł książki, Wydawnictwo, Miejsce wydania.

Istnieją różne wzorce sporządzania opisów bibliograficznych dla dokumentów przywoływanych (poprzez odwołania w tekście głównym) w systemie harwardzkim (Harvard Referencing System). Wzorce te różnią się kolejnością poszczególnych elementów w samych opisach, stosowaną interpunkcją, sposobami stylizacji tekstu.

Numery stron odnoszą się precyzyjnie do:

- lokalizacji cytowanego fragmentu formatowanego normalnie z wykorzystaniem cudzysłowu lub wyodrębnionego w postaci osobnej kolumny tekstu;
- do miejsca, gdzie cytowany autor opisuje dany wątek, problem, zagadnienie;
- do całości artykułu (w czasopiśmie) lub rozdziału w większej pracy tego autora.

Styl ten stosowany jest w pracach z nauk społecznych i ścisłych – zalecany, jeśli w pracy występują przypisy rzeczowe. Zakłada on opracowanie bibliografii załącznikowej, która bezpośrednio koresponduje z przypisami klamrowymi w tekście. Będzie ona zawierała pełną, uporządkowaną alfabetycznie (bez numerowania) listę adresów bibliograficznych dzieł, na które powołuje się autor.

Podstawowe zasady stylu harwardzkiego:

- Odsyłając do kilku prac tego samego autora wydanych w jednym roku, dla ich odróżnienia dodaje się po dacie publikacji małą literę "a", "b" itd., np. (Grochal 2007a, s. 24) i (Grochal 2007b, s. 20).
- W opisie można podawać pełne imię autora lub tylko jego inicjał. W przypadku odniesienia do kilku publikacji w pierwszej kolejności stosuje się kolejność alfabetyczną, a następnie chronologiczną, np. (Lange 1965; Pokorska 2002; Prandecki 2011; Prandecki 2012).
- Odwołując się kilkakrotnie do jednej publikacji, nie rozdzielonej innymi pozycjami, należy zamiast nazwiska autora i roku wydania, użyć słowa „tamże”.
- Podawanie numerów stron publikacji w opisach bibliograficznych nie jest obowiązkowe.
- W przypadku, gdy publikacja ma dwóch autorów, podaje się oba nazwiska, łącząc je spójnikiem "i". Jeśli autorów jest trzech wygląda to tak: (Ziółkowski, Kowalski i Nowak 1996, s. 34)
- Natomiast gdy autorów jest więcej niż trzech należy podać nazwisko pierwszego, ze skrótem "i in." (i inni), np. (Ziółkowski i in. 1997, s. 89)
- Tytuły książek, czasopism i gazet wyróżnia się kursywą.
- Integralną częścią przypisu w tekście jest odpowiednio skomponowana bibliografia.

STYL APA jest stylem podobnym do **STYLU HARWARDZKIEGO** (oba to style „autor-data”). Istnieje jednak kilka różnic między tymi dwoma systemami, które można uznać za wyznaczniki poszczególnego stylu:

- Lista lektur w stylu harwardzkim ma tytuł „Reference List”, natomiast w stylu APA „References”.
- Nazwisko redaktora książki w stylu harwardzkim oznacza się poprzez „ed [s].” lub „edited by” (uwaga: zapis małą literą) i umieszcza się za tytułem książki. W stylu APA zwrot „(Ed[s].)” znajduje się po tytule dzieła.
- Data publikacji cytatu jest zawsze w nawiasach w stylu APA, w przeciwieństwie do stylu harwardzkiego, gdzie datę podaje się bez nawiasu.
- W stylu harwardzkim numer cytowanej strony można, zamiast „s.”, wprowadzić dwukropkiem, np.: "(Mundy, 2001: 30)".

Struktura przypisów i bibliografii w systemie harwardzkim

- Dla prac zwartych jednoautorskich

W tekście	W bibliografii
	nazwisko autora, inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej, po każdym jest kropka (brak spacji), rok wydania, tytuł pisany kursywą, pełna nazwa wydawnictwa, miejsce wydania.
[Wolf, 2003, s. 5-6]	Wolf A.W. 2003, <i>Studia postkolonialne</i> , przeł. A. Sokal, Wydawnictwo Ambra, Warszawa.
[Wolf, 2003a, s. 196]	Wolf A.W., 2003a, <i>Reportaże azjatyckie</i> , przeł. L. Wasowska, Wydawnictwo Sonata, Warszawa.
	Wolf A.W., 2003b, <i>Studia postkolonialne</i> , przeł. A. Sokal, Wydawnictwo Ambra, Kraków.
[Ślęzak, 2012, s. 21]	Ślęzak P., 2012, <i>Umowy w zakresie współczesnych sztuk wizualnych</i> , Wolters Kluwer Business, Warszawa.

- Książka pod redakcją

W tekście	W bibliografii
	nazwisko autora, inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej, po każdym jest kropka (brak spacji), rok wydania, tytuł pracy zbiorowej pisany kursywą, nazwa wydawnictwa, miejsce wydania.
[Galińska, 2019, s. 5-6]	Galińska B. (red.), 2019, <i>Współczesne aspekty zarządzania logistyką</i> , Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź.
[Tuman, 1992, s. 3]	Tuman M.C. (ed.), 1992, <i>Literacy Online. The Promise (and Peril) of Reading and Writing with Computers</i> , University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.

Dodatkowe informacje:

- Każdy przypis w tekście powinien zawierać zasadniczo te same elementy strukturalne („autor-data-strona”).
- Jeśli odwołania w tekście dotyczą kilku pozycji tego samego autora **opublikowanych w tym samym roku**, wtedy do roku wydania dopisywane są kolejne litery alfabetu arabskiego, a kolejność alfabetyczna w bibliografii uzależniona jest od początkowych słów tytułu pracy.
- Jeżeli cytowana praca **ma dwóch autorów**, należy podać obydwa nazwiska, rok publikacji i strony, np. [Smith, Wolf, 2013, s. 35-36].
- Jeżeli praca **ma 3-5 autorów**, należy wymienić wszystkich przy pierwszym cytowaniu, a przy każdym kolejnym jedynie nazwisko pierwszego autora z **dopiskiem i in. (lub et al.)**, jeśli w pracy są stosowane skróty łacińskie) oraz z rokiem publikacji.

- Jeżeli praca ma więcej niż pięciu autorów, za każdym razem należy podać tylko nazwisko pierwszego z nich z dopiskiem *i in.* lub *et al.* oraz z rokiem publikacji. [Nazwisko i in., data, strona] [Wolf i in, 2003, s. 35], [Wolf et al., 2003, s. 35].
- Jeżeli cytowane są prace różnych autorów o tym samym nazwisku, należy każdorazowo w odsyłaczu podawać inicjały imion tych autorów, np. [J.B. Wolf, 2015]; [A. Wolf, 2009].
- W przypisach nie stosuje się skrótów typu tamże/ibidem.

- Dla publikacji zamieszczonej w czasopiśmie:

W tekście	W bibliografii
nazwisko, rok wydania czasopisma i numer(y) stron(y), na których umieszczony jest cytowany fragment	nazwisko autora, inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej po każdym jest kropka (brak spacji), data wydania, tytuł pisany kursywą, tytuł czasopisma wzięty w cudzysłów, numer czasopisma, strony strona początku-strona końca. DOI lub URL.
[Wolf, 2018, s. 7-8]	Wolf A.W., 2018, <i>Posthistoria i postpolityka</i> , „Kontynenty”, nr 4, s. 6-25.
[Kusiak-Winter, 2003, s. 112]	Kusiak-Winter R., 2003, Uwagi o zasadach przystępowania jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych, „Przegląd Prawa i Administracji”, nr 53, s. 112-131.
Kalleberg, 2011, p. 45]	Kalleberg A.L., 2001, Organizing flexibility. The flexible firm in a new century, “British Journal of Industrial Relations”, vol. 1, no. 39, pp. 43-49.

- Dla publikacji (rozdział, artykuł) w pracy zbiorowej

W tekście	W bibliografii
	nazwisko autora, inicjał imienia (jeśli są dwa lub więcej, po każdym jest kropka (brak spacji), rok wydania, tytuł artykułu/rozdziału pisany kursywą, [w:] nazwisko/nazwiska i inicjał/inicjały redaktorów, tytuł pracy zbiorowej pisany kursywą, nazwa wydawnictwa, miejsce wydania, strony (pełny zakres stron dla całego artykułu).
[Schaufelli, Enzmann & Girault, 2003, s. 80]	Schaufelli W.B., Enzmann D., Girault N., 2000, <i>Przegląd metod pomiaru wypalenia zawodowego</i> , [w:] Sęk H. (red.), <i>Wypalenie zawodowe – przyczyny, mechanizmy, zapobieganie</i> . Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 57-88.
[Wolf, 2019, s. 126]	Wolf A.W., 2019, <i>Demograficzne skutki migracji w krajach azjatyckich</i> , [w:] Warecki S., Nowak E. (red.), <i>Spółeczeństwo i kultura w czasach transformacji</i> , Wydawnictwo Sonata, Warszawa, s. 122-151.

- Dla publikacji zamieszczonej w Internecie:

W tekście	W bibliografii
	autor i/lub tytuł, adres internetowy (link), data dostępu
[Kulczycki, 2014]	Kulczycki E., 2014, <i>Publikacja – Open access. Analiza zjawiska z punktu widzenia polskiego naukowca</i> , [w:] idem, <i>Warsztat badacza komunikacji</i> , http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/publikacja-open-access-analiza-zjawiska-z-punktu-widzenia-polskiego-naukowca/ (dostęp: 10.09.2020).
[Sjp.pwn.pl, 2018]	Sjp.pwn.pl, <i>Żądza</i> , online: https://sjp.pwn.pl/so/zadza;4543625.html (dostęp: 05.06.2019).

Uwaga:

Należy podać linki do publikacji, nie do strony głównej.

Jeśli przywoływany artykuł/praca ma charakter naukowy i została opublikowana w formie drukowanej oraz w Internecie, należy wykazać taką pracę w literaturze, podając jednocześnie źródło w Internecie.

Przy źródłach internetowych należy podać datę dostępu.

Należy zwracać uwagę na poprawny zapis linku (bez spacji, polskich znaków).

System Vancouver (numeryczny)

System określany jako „autor-numer” z tego względu, że wprowadzanie przypisów polega na podawaniu w tekście w nawiasie zwykłym nazwiska autora i w nawiasie kwadratowym numeru, który to numer odsyła do konkretnej pozycji w bibliografii załącznikowej.

Bibliografia załącznikowa umieszczona na końcu rozdziału, artykułu lub – w przypadku niezbyt obszernych prac zwartych – na końcu całości stanowi odpowiednik przypisów.

Odwołanie w tekście:

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea commodo consequat [1].

Duis aute irure dolor in reprehenderit in voluptate velit esse cillum dolore eu fugiat nulla pariatur [2]. Excepteur sint occaecat cupidatat non proident, sunt in culpa qui officia deserunt mollit anim id est laborum.

Zapis w bibliografii załącznikowej:

- [1] Kowalski, K., Tytuł książki, Wydawnictwo, Miejsce wydania, data wydania.
- [2] Andrzejewski, A., Tytuł książki, Wydawnictwo, Miejsce wydania, data wydania.

Cytowania są ponumerowane w kolejności występowania w tekście, oznaczane są cyframi arabskimi w nawiasach okrągłych (1) lub kwadratowych [1]. Nie jest tu stosowany indeks górny i inne kombinacje oznaczeń. Pozycja raz cytowana zachowuje swój numer - przy kolejnych powołaniach w tekście na tę pozycję dodaje się numer lub numery stron. System pozwala także stosować w **tekście sam numer, pisany w kwadratowym nawiasie, z pominięciem nazwiska (system numeryczny)**.

Struktura przypisów i bibliografii w systemie Vancouver

Bibliografia załącznikowa jest ponumerowana według kolejności pojawiania się odniesień do danej pozycji w tekście; każdy adres bibliograficzny poprzedzony jest numerem wziętym w nawias kwadratowy; zapis bibliograficzny według normy tradycyjnej może być uzupełniony numerem lub numerami stron, jeśli dana pozycja bibliograficzna cytowana jest jeden raz, lub gdy kolejne cytowania dotyczą tych samych stron.

Pozycja raz już cytowana zachowuje dawny numer. Przy kolejnych powołaniach w tekście na tę pozycję dodaje się numer lub numery stron, np. [3, s. 54-59], [5, s. 87-90].

- **Książki:**

[nr]	Nazwisko X., Nazwisko X.Z., Tytuł książki, Wydawnictwo, miejsce wydania rok.
	[1] Ślęzak P., <i>Umowy w zakresie współczesnych sztuk wizualnych</i>, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2012. [2] Galińska B. (red.), <i>Współczesne aspekty zarządzania logistyką</i>, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2019. [3] Szewiński M., <i>O modelach komunikacji medialnej</i>, Wydawnictwo Sokole Oko, Warszawa 2019.

- **Książka pod redakcją naukową**

[nr]	Nazwisko X., (red.), Tytuł książki, Wydawnictwo, miejsce wydania rok.
	[2] Galińska B. (red.), <i>Współczesne aspekty zarządzania logistyką</i>, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2019.

- **Artykuł w czasopiśmie:**

[nr]	Nazwisko X., Nazwisko2 X.Y., Nazwisko3 Z., Tytuł artykułu, „Tytuł Czasopisma” rok, nr rocznika (nr zeszytu), strona początku–strona końca.
[nr]	Nazwisko X., Nazwisko2 X.Y., Tytuł artykułu, „Tytuł Czasopisma” rok, nr rocznika, strona początku–strona końca. DOI: xxxxx.
	[4] Górny E., Telekonferencje w biznesie – rodzaje, funkcje, zastosowania, „Media-Kultura-Społeczeństwo” 2017, nr 2. [5] Valentine G., <i>Children Should Be Seen and Not Heard; The production and Transgression of Adults “Public Space”</i>, „Urban Geography” 1996, vol. 17, s. 205-220, doi: 10.2747/0272-3638.17.3.205.

- **Rozdział w pracy zbiorowej pod redakcją:**

[nr]	Nazwisko X., Tytuł rozdziału, [w:] Y. Nazwisko, B. Nazwisko (red.), Tytuł książki, Wydawnictwo, miejsce wydania rok, strona początku–strona końca.
	[2] Kowalczyk J.R., <i>Cytogenetics of secondary leukemias</i> [in:] Becher R., Sandberg A.A, Schmidt C.G (eds.), <i>Chromosomes in Hematology</i>, Zuckschwerdt Verlag, Munchen 1986, pp. 125-145. [5] Baran K., <i>Społeczna odpowiedzialność biznesu – przejściowy trend czy niezbędne działania?</i>, [w:] Stankiewicz-Mróż A., Bielecki M. (red.), <i>Oblicza współczesnego zarządzania z perspektywy studentów</i>, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2015.

Struktura opisów bibliograficznych dla różnych źródeł

Prace nieopublikowane

- prace przyjęte do druku, po recenzjach i poprawkach:
Nazwisko I., *Tytuł tekstu*, [w druku].
- prace po zrecenzowaniu i zaopiniowaniu (prace doktorskie, magisterskie, licencjackie) w formie rękopisu lub utrwalone elektronicznie: Nazwisko I., *Tytuł rozprawy*, rodzaj rozprawy i promotor. Uczelnia, Wydział, miasto, rok, np.:

Mickiewicz M., *Białka SSB-podobne Thermoanaerobacter tengcongensis, charakterystyka molekularna oraz ich zastosowanie w technikach biologii molekularnej*, nieopublikowana rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem Józefa Kura. Politechnika Gdańska, Wydział Chemiczny. Katedra Mikrobiologii. Gdańsk, 2010.

Uwaga! Nie należy umieszczać w bibliografii prac „w przygotowaniu” i „złożonych do druku” oraz danych nieutralnych, ustnych.

Normy

Wydawca: Numer normy:rok-miesiąc (jeśli podano) druku normy. Tytuł normy.

Polski Komitet Normalizacyjny: PN-EN 13149-13149-1:2005-3. Transport publiczny - Systemy sterowania i wyboru w pojazdach drogowych - Część 1: Określenie WORLDIP i reguły zastosowań dla pokładowej transmisji danych.

PN-ISO 690-2:1999. Przypisy bibliograficzne - Dokumenty elektroniczne i ich części.

Deutsches Institut für Normung: DIN 332-2:1983-5. Zentrierbohrungen 60° mit Gewinde für Wellenden elektrischer Maschinen.

Mapy

Nazwisko kartografa, *Tytuł wydawnictwa*, mapa/plan, skala, miejsce i rok wydania. Nazwa instytucji archiwizującej oryginał (numer inwentarzowy, sygnatura).

Beskid Sądecki. Mapa, 1:1000 000, wyd. 10, Wydawnictwo Piętka, Warszawa 1975.

Wisła. Turystyczny plan miasta. Mapa, 1:25 000, Wydawnictwo Bela, Katowice 2004.

Poleski Park Narodowy. Mapa, 1:50 000, Kartpol, Lublin, 2001.

Materiały ikonograficzne

Opis może zawierać następujące elementy: Nazwisko i imię autora (grafik, malarz, fotograf), *Tytuł dzieła*, dodatki do tytułu dzieła lub opis tematu, określenie techniki wykonania lub typu dokumentu (np. miedzioryt, grafika, olej na płótnie, plakat, fotografia), rok wykonania dzieła, format, nazwa instytucji przechowującej oryginał (numer inwentarzowy, sygnatura). Jeśli grafika umieszczona jest w książce lub czasopiśmie, uwzględnione jest to w opisie.

Hermanowicz H., Baszta stolarska, [fotografia], w: Hermanowicz H., Banach J., Kraków – cztery pory roku, Wydawnictwo Obis, Kraków 1978, s. 72.

Leonardo da Vinci, Dama z gronostajem [reprodukcja], w: M. Rzepińska, Siedem wieków malarstwa europejskiego, Wydawnictwa Adamantan, Wrocław 1988, tabl. XXI.

Paculski J., Kompozycje dekoracyjne, [ilustracja], „Plastyka w Szkole”, 1983, nr 10, s. 392.

Chardin J. B., Martwa natura, [reprodukcja kolorowa], Warszawa 1975.

Definicja z encyklopedii/słownika

Autor definicji (jeśli jest), Tytuł definicji, w: Autor, Tytuł, nazwa wydawnictwa, miejsce i rok wydania, strona lub numery stron, na których zamieszczona jest definicja.

Zych A., Afazja, w: Encyklopedia pedagogiczna XXI w. T. 1, A – F, PWN, Warszawa 2003, s. 217.

Kształcenie, w: Okoń W., Nowy słownik pedagogiczny, PWN, Warszawa 1998, s. 189-191.

Opis patentowy

Zalecany porządek elementów w przypisie do dokumentu patentowego jest, poza datą, taki sam jak do dokumentu niesamoistnego w wydawnictwie ciągłym: Odpowiedzialność główna, Tytuł wynalazku, Odpowiedzialność drugorzędna, Uwagi, Kraj lub urząd udzielający, Rodzaj dokumentu patentowego (np. opis patentowy), Numer, Data wydania dokumentu cytowanego.

Przykłady

Reda, Janusz. Sposób zasilania plazmotronu łukowego do cięcia pod wodą i plazmotron łukowy do cięcia pod wodą. Instytut Energii Atomowej, Otwock-Świerk. Polska. Opis patentowy.152 261. Opubl. 31.05.1991.

PHILIP MORRIS INC. Optical perforating apparatus and system. European patent application 0021165A1. 1981-01-07.

WINGETLTD. Detachable bulldozer attachment for dumper vehicles. Inventor: Reginald John ENGLAND. 8 March 1967. Zgłoszenie: 10 June 1963. Int. Cl: E02F 3/76. GB Cl: E1F 12. GB Patent Specification 1060631.

CARL ZEISS JENA, VEB. Anordnung zur lichtelektrischen Erfassung der Mitte eines Lichtfeldes. Switzerland, Patentschrift 608626. 1979-01-15.

Akty prawne

Tytuły aktów prawnych w tekście należy zapisywać bez cudzysłowu i bez kursywy, małymi literami (z wyjątkiem słów Ordynacja, Prawo, Kodeks, które zapisujemy wielką literą

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe

Przy publikatorach aktów prawnych (Dz. U., M.P. itp.) skrót numeru podajemy wielką literą (zgodnie ze stosowanym w nich zapisem), we wszystkich pozostałych wydawnictwach periodycznych i czasopismach używamy małej litery (np. Dz. U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.).

Ustawa z dnia 24 stycznia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. poz. 384.

Ustawa z dnia 13 grudnia 2013 r. o ustaleniu i wypłacie emerytur, do których prawo uległo zawieszeniu w okresie od dnia 1 października 2011 r. do dnia 21 listopada 2012 r., Dz. U. z 2014 r., poz. 169.

Tytuły aktów prawnych UE, takich jak rozporządzenie, dyrektywa, decyzja, zalecenie, wymieniane w tekstach ciągłych należy pisać małą literą, podając numer aktu; daty zapisujemy słownie.

Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1252/2010 z dnia 22 grudnia 2010 r. ustanawiające standardowe wartości celne w przywozie dla ustalania ceny wejścia niektórych owoców i warzyw

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1210/2010 z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie weryfikacji autentyczności monet euro oraz postępowania z monetami euro nienadającymi się do obiegu

Wyroki, postanowienia należy zapisywać w następujący sposób: podajemy nazwę organu wydającego orzeczenie, miesiąc słownie, sygnaturę bez określenia „sygn. akt”, źródło.

wyrok SN z dnia 8 grudnia 2005 r., I PKN 103/2005, OSNP 2006, nr 21–22, poz. 321.

wyrok SN z dnia 30 listopada 2010 r., III KK 225/10, LEX nr 653510

wyrok WSA w Krakowie z dnia 12 maja 2009 r., III SA/Kr 1065/08, LEX nr 580429

wyrok TK z dnia 30 października 2006 r., P 10/06, OTK ZU 2006, nr 9A, poz. 128.

postanowienie SN z dnia 19 grudnia 2003 r., III CK 319/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 31.